Edyta SIDOR-BANASZEK
Katedra Matematyki Stosowanej
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

INWESTYCJE ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ NA POLSKIM RYNKU UBEZPIECZENIOWYM W LATACH 2001-2003 A ICH SYTUACJA FINANSOWA

Wstęp

Jednym z ważniejszych elementów zarządzania finansami zakładów ubezpieczeń jest działalność inwestycyjna. Każdy zakład ubezpieczeń powinien lokować swoje wolne środki w taki sposób, aby przynosiły one jak największe przychody przy jednoczesnym zachowaniu bezpieczeństwa finansowego.

Lokowanie środków finansowych przez ubezpieczyciela nie może jednak dokonywać się w dowolny sposób. Jest ono zdeterminowane ograniczeniami ustawowymi.

Celem niniejszego opracowania jest ocena działalności inwestycyjnej zakładów ubezpieczeń na życie i zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych na polskim rynku ubezpieczeniowym w latach 2001-2003.

W artykule przedstawiono ocenę wskaźnikową efektywności działalności inwestycyjnej zakładów ubezpieczeń. Omówiona została również struktura portfela lokat zakładów ubezpieczeń oraz miejsce działalności lokacyjnej w gospodarce finansowej ubezpieczyciela.

1. Ograniczenia ustawowe działalności inwestycyjnej zakładów ubezpieczeń

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej określa warunki lokowania środków finansowych przez zakład ubezpieczeń. Ograniczenia te dotyczą wyłącznie środków stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Pozostałe możliwości lokowania środków przez ubezpieczyciela (poza pokryciem rezerw techniczno-ubezpieczeniowych) ustawodawca pozostawił do dyspozycji zakładom ubezpieczeń.

Obecnie obowiązującą ustawą o działalności ubezpieczeniowej jest ustawa z dnia 22 maja 2003 roku. W związku z tym, że w artykule rozpatrywany jest okres od 2001 do 2003 roku, dla potrzeb tego artykułu oparto się na ustawie z dnia 20 lipca 2000 roku obowiązującej od 1 stycznia 2001 roku do 31 grudnia 2003 roku.

Zgodnie z tą ustawą aktywami dopuszczalnymi (w tym lokatami) stanowiącymi pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych mogą być wyłącznie:

1) papiery wartościowe emitowane, poręczone lub gwarantowane przez Skarb Państwa i inne instrumenty finansowe emitowane lub gwarantowane przez Skarb Państwa;
2) obligacje jednostek samorządu terytorialnego lub związków tych jednostek, obligacje miasta stołecznego Warszawy i inne instrumenty finansowe emitowane lub gwarantowane przez jednostki samorządu terytorialnego, związki tych jednostek lub miasto stołeczne Warszawę;
3) inne dłużne papiery wartościowe o stałej stopie dochodu;
4) akcje dopuszczone do publicznego obrotu na rynku regulowanym;
5) jednostki uczestnictwa lub certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych;
6) akcje niedopuszczone do publicznego obrotu na rynku regulowanym;
7) udziały i inne papiery wartościowe o zmiennej stopie dochodu;
8) listy zastawne;
9) pożyczki zabezpieczone hipotecznie;
10) pożyczki zabezpieczone gwarancjami banku lub innej instytucji finansowej;
11) pożyczki pod zastaw praw wynikających z umów ubezpieczenia na życie;
12) inne pożyczki;
13) nieruchomości z wyłączeniem nieruchomości rolnych i nieruchomości wykorzystywanych na własne potrzeby;
14) depozyty bankowe;

15) należności od reasekuratorów zabezpieczone gwarancjami banku lub innej instytucji finansowej;
16) należności depozytowe od cedentów i należności od cedentów, których okres spłaty nie jest dłuższy niż 3 miesiące;
17) należności od ubezpieczających wynikające z zawartych umów ubezpieczenia, których okres spłaty nie jest dłuższy niż 3 miesiące;
18) należności od pośredników ubezpieczeniowych wynikające z zawartych umów ubezpieczenia lub umów reasekuracji, których okres spłaty nie jest dłuższy niż 3 miesiące;
19) należności od budżetu;
20) środki trwałe, inne niż nieruchomości, jeżeli dokonuje się od nich odpisów amortyzacyjnych według stawek amortyzacyjnych ustalonych z zachowaniem zasady ostrożności;
21) środki pieniężne;
22) zarachowane czynsze i odsetki;
23) nierozliczone koszty akwizycji w zakresie zgodnym z ustalaniem wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Ustawodawca w cytowanej ustawie określił w odniesieniu do pewnych rodzajów aktywów górne granice udziałów. W przypadku lokat te ograniczenia były następujące i nie mogły przekraczać:

1) 40% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w aktywach wymienionych w punktach 4 i 5;
2) 25% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w nieruchomościach i pożyczkach zabezpieczonych hipotecznie, z zastrzeżeniem, że aktywa te nie mogą przekraczać:
   a) 10% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w jednej nieruchomości lub kilku nieruchomościach, które ze względu na swoje położenie powinny być uznane za jedną lokatę,
   b) 5% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w pożyczce zabezpieczonej hipotecznie udzielonej temu samemu pożyczkobiorcy lub grupie pożyczkobiorców zależnych lub stowarzyszonych;
3) 10% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w lokatach wymienionych w pkt 8 i 4, oraz udziałach i innych papierach wartościowych o zmiennej stopie dochodu, z zastrzeżeniem, że udział zakładu ubezpieczeń w kapitale podstawowym przedsiębiorstwa, które jestem emitentem tych papierów wartościowych, nie przekracza 10%;
4) 10% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w aktywach wymienionych w pkt 3 i 10, z wyłączeniem papierów wartościowych emitowanych lub gwarantowanych przez Skarb Państwa albo organiza-

cje międzynarodowe, których członkiem jest Rzeczpospolita Polska, pożyczek udzielonych Skarbowi Państwa lub gwarantowanych przez Skarb Państwa, albo organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Rzeczpospolita Polska, papierów wartościowych emitowanych lub gwarantowanych przez samorząd terytorialny, pożyczek udzielanych samorządowi terytorialnemu lub gwarantowanych przez samorząd terytorialny;

5) 5% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w papierach wartościowych jednego emitenta lub grupy emitentów zależnych lub stowarzyszonych albo w pożyczkach jednego pożyczkobiorcy lub grupy pożyczkobiorców zależnych lub stowarzyszonych, z wyłączeniem papierów wartościowych emitowanych lub gwarantowanych przez Skarb Państwa albo organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Rzeczpospolita Polska, pożyczek udzielonych Skarbowi Państwa lub gwarantowanych przez Skarb Państwa albo organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Rzeczpospolita Polska, papierów wartościowych emitowanych lub gwarantowanych przez samorząd terytorialny, pożyczek udzielanych samorządowi terytorialnemu lub gwarantowanych przez samorząd terytorialny;
6) 5% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w pożyczkach, które nie są zabezpieczone hipotecznie albo gwarancją banku lub instytucji finansowej, przy czym aktywa te nie mogą przekroczyć 1% wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w jednej pożyczce.

Ustawodawca z tych ograniczeń wyłączył aktywa stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych dla ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający.

2. Działalność inwestycyjna a rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe

Zgodnie z cytowaną ustawą o działalności ubezpieczeniowej jednym z podstawowych warunków prowadzenia działalności przez zakład ubezpieczeń jest obowiązek posiadania aktywów, spełniających warunki określone w ustawie w wysokości nie niższej niż wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych przed uwzględnieniem udziału reasekuratorów.

Aktywa (w tym lokaty) stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych:

1) powinny być ulokowane w taki sposób, aby osiągnąć jak najwyższy stopień bezpieczeństwa i rentowności przy jednoczesnym zachowaniu płynności środków, przy uwzględnieniu rodzaju i struktury prowadzonych ubezpieczeń,
2) powinny być w odpowiedni sposób zróżnicowane i rozproszone tak, aby nie były związane z jednym rodzajem aktywów lub jednym podmiotem,
3) powinny być dopasowane do odpowiadających im rezerw techniczno-ubezpieczeniowych pod względem waluty i terminu zapadalności.

Podstawowym wskaźnikiem charakteryzującym poziom rezerw i aktywów jest wskaźnik pokrycia rezerw.

Od 2001 do 2002 roku był określony następująco:

$$\frac{\text{aktywa na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych} + 50\% \text{ udziału reasekuratorów w rezerwach}}{\text{rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe}} \cdot 100\%, \quad (1)$$

a od 2002 roku:

$$\frac{\text{aktywa na pokrycie rezerw techniczno-ubepieczeniowych}}{\text{rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe}} \cdot 100\%. \quad (2)$$

Zważywszy, że rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, jako kapitał obcy, stanowią gwarancję wywiązywania się zakładu ubezpieczeń ze swoich zobowiązań wobec ubezpieczonych, wskaźnik ten ma szczególne znaczenie, im jest wyższy, tym wyższy jest poziom bezpieczeństwa.

Tabela 1. Aktywa stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (w %)

	Ubezpieczenia na życie	Ubezpieczenia pozostałe, osobowe i majątkowe	Ogółem
31.12.2001	109,66	114,60	111,75
31.12.2002	110,96	113,00	111,76
31.12.2003	111,72	117,66	113,66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Biuletynu KNUiFE za rok 2001 oraz Rocznika Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych KNUiFE za rok 2002 i 2003.

Tabela 2. Struktura aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych zakładów ubezpieczeń na życie oraz pozostałych osobowych i majątkowych (w %)

Aktywa	31.12.2001		31.12.2002		31.12.2003	
	dział I	dział II	dział I	dział II	dział I	dział II
Papiery skarbowe	80,2	66,4	80,49	68,69	78,58	71,12
Depozyty bankowe	3,1	10,0	1,85	7,09	3,38	6,62
Należności od reasekuratorów, cedentów, ubezpieczonych pośredników	1,3	5,0	0,82	5,05	0,57	3,39
Jednostki uczestnictwa lub certyfikaty inwestycyjne	6,1	4,9	6,03	4,25	6,65	4,62
Inne dłużne papiery wartościowe o stałej stopie dochodu	2,3	4,3	3,13	3,69	2,18	2,29
Akcje dopuszczone do publicznego obrotu na rynku regulowanym	4,4	2,8	5,22	3,11	6,42	5,51
Pozostałe aktywa	2,6	5,0	2,46	8,12	2,22	6,82
Ogółem	100,0	100,0	100,00	100,00	100,00	100,00

Źródło: Jak do tabeli 1.

Wskaźniki pokrycia rezerw dla badanego okresu wskazują na to, że zakłady ubezpieczeń ogółem dostosowały się do wymogów ustawowych. Widać stopniowy wzrost tych wskaźników z 111,75% w 2001 roku do 113,66% w 2003 roku. Należy zauważyć, że mimo zaostrzenia w 2002 roku wymagań w zakresie konieczności wykazania wyższej wartości aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych wartość wskaźnika pozostała na zbliżonym poziomie do roku ubiegłego.

Wzrost tych wskaźników pozwala zakładom ubezpieczeń lokować środki w coraz bardziej ryzykowne inwestycje, bez obawy ewentualnego braku środków na wypłaty świadczeń i odszkodowań.

W latach 2001-2003 główne pozycje wśród aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych zakładów ubezpieczeń działu I i II stanowiły bezpieczne środki finansowe, w tym papiery skarbowe oraz depozyty bankowe. Na stałym poziomie utrzymywały się jednostki uczestnictwa lub certyfikaty

inwestycyjne, w ubezpieczeniach działu I utrzymywały się w granicach 6%, w ubezpieczeniach działu II – 4%.

Należy zauważyć, że w badanym okresie następował stopniowy wzrost akcji dopuszczonych do publicznego obrotu na rynku regulowanym. Wzrost ten widoczny jest zarówno w przypadku zakładów ubezpieczeń na życie z 4,4% w roku 2001 do 6,42% w 2003 roku, jak również zakładów pozostałych osobowych i majątkowych z 2,8% w 2001 roku do 5,51% w 2003 roku. Wynika stąd, że zakłady ubezpieczeń zaczęły lokować wolne środki w coraz bardziej ryzykowne inwestycje.

3. Wskaźniki rynkowe oceny działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń

Zakłady ubezpieczeń powinny lokować swoje środki tak, aby osiągnąć jak największy stopień bezpieczeństwa i rentowności zachowując przy tym ich płynność.

Do oceny działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń wykorzystywane są różne wskaźniki efektywności.

***Wskaźnik rentowności działalności lokacyjnej*:**

$$\frac{DL}{L_{śr} \cdot 100\%}, \tag{3}$$

gdzie:

DL – dochody z lokat;

$L_{śr}$ – średnia wartość lokat bilansowych.

Wskaźnik ten informuje, jaki jest procentowy udział dochodów z lokat w lokatach ogółem zakładu ubezpieczeń. Określa rentowność działalności lokacyjnej, która jest istotna dla ubezpieczyciela, gdyż wpływa na ostateczny wynik finansowy. Im jest wyższy, tym korzystniejsza jest ocena działalności lokacyjnej zakładu ubezpieczeń.

***Wskaźnik dynamiki lokat*:**

$$\frac{L_k}{L_p} \cdot 100\%, \tag{4}$$

gdzie:

L_k – lokaty bilansowe na koniec badanego okresu,

L_p – lokaty bilansowe na początek badanego okresu.

Wskaźnik dynamiki lokat informuje o procentowym wzroście w badanym okresie lokat bilansowych.

***Ogólny wskaźnik poziomu lokat*:**

$$\frac{L}{K_w + F_u} \cdot 100\%, \tag{5}$$

gdzie:

L – lokaty bilansowe,
K_w – kapitały własne,
F_u – fundusz ubezpieczeniowy.

Wskaźnik ten informuje o procentowym pokryciu lokatami kapitałów własnych i funduszu ubezpieczeniowego (rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym) zakładów ubezpieczeń.

***Ogólny wskaźnik poziomu lokat długoterminowych*:**

$$\frac{L_{dł}}{K_w + F_u} \cdot 100\%, \tag{6}$$

gdzie:

$L_{dł}$ – lokaty długoterminowe,
K_w – kapitały własne,
F_u – fundusz ubezpieczeniowy.

Wskaźnik ten informuje o procentowym pokryciu lokatami długoterminowymi kapitałów własnych i funduszu ubezpieczeniowego zakładów ubezpieczeń.

***Ogólny wskaźnik poziomu lokat krótkoterminowych*:**

$$\frac{L_{kr}}{K_w + F_u} \cdot 100\%, \tag{7}$$

gdzie:

L_{kr} – lokaty krótkoterminowe,
K_w – kapitały własne,
F_u – fundusz ubezpieczeniowy.

Wskaźnik ten informuje o procentowym pokryciu lokatami krótkoterminowymi kapitałów własnych i funduszu ubezpieczeniowego zakładów ubezpieczeń.

Wskaźniki działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń działu I i II w latach 2001-2003 przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Wskaźniki działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń na życie i zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w latach 2001-2003 (w %)

Wskaźnik	Dział I			Dział II		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Rentowności działalności lokacyjnej	11,73	11,79	8,15	9,78	9,83	7,94
Dynamiki lokat	131,06	124,97	119,16	122,29	115,37	112,92
Ogólny poziomu lokat	87,28	99,16	99,91	97,84	94,31	96,49
Ogólny poziomu lokat długoterminowych	64,77	67,76	64,59	65,01	48,14	48,95
Ogólny poziomu lokat krótkoterminowych	22,51	31,40	35,33	32,83	46,18	47,53

Źródło: Jak do tabeli 1.

Wskaźniki rentowności działalności lokacyjnej w badanym okresie ulegały wahaniom. Zarówno w zakładach ubezpieczeń działu I, jak i w zakładach ubezpieczeń działu II wskaźniki te wzrosły w 2002 roku o 0,05% w stosunku do roku ubiegłego, a następnie gwałtownie spadły w 2003 roku. Spadek ten w zakładach ubezpieczeń na życie wynosił 2,64%, a w zakładach ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych wynosił 1,89%. Na uwagę zasługuje również to, że rentowność działalności lokacyjnej zakładów działu I była wyższa od działalności lokacyjnej zakładów ubezpieczeń działu II o około 2%.

Dokonując analizy wskaźników dynamiki lokat w badanych okresach, można zauważyć wzrost poziomu lokat bilansowych. Tempo wzrostu tych lokat było jednak coraz mniejsze w analizowanych okresach. W latach 2001-2003 w dziale ubezpieczeń na życie wskaźniki dynamiki lokat były wyższe o około 8% w stosunku do wskaźników w dziale ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych.

Ogólny wskaźnik poziomu lokat w latach 2001-2003 w zakładach ubezpieczeń działu I i II kształtował się poniżej przyjętej wielkości minimalnej – 100%. Oznacza to, że zakłady ubezpieczeń zanotowały braki w pokryciu zobowiązań wobec właścicieli i ubezpieczonych, a zatem wykorzystywały lokaty do finansowania bieżącej działalności.

Wskaźnik pokrycia lokat dla towarzystwa ubezpieczeń na życie w badanym okresie wykazywał tendencję wzrostową. Wzrósł z poziomu 87,28% w 2001 roku do 99,91% w 2003 roku. W przypadku towarzystw ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych wskaźnik ten ulegał wahaniom. Spadł on z poziomu 97,84% w 2001 roku do 94,31% w 2002 roku, a następnie wzrósł w 2003 roku do 96,49%.

Ogólne wskaźniki poziomu lokat długoterminowych i krótkoterminowych wskazują, że zakłady ubezpieczeń na życie pokrywały kapitały własne i fundusz ubezpieczeniowy w znacznej części lokatami długoterminowymi. Natomiast w zakładach ubezpieczeń działu II w 2001 roku, przeważały lokaty długoterminowe nad krótkoterminowymi, ale w kolejnych badanych okresach widoczne jest ich wyrównywanie.

Taka struktura lokat długoterminowych i krótkoterminowych wynika z istoty ubezpieczeń na życie i ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych. W dziale I umowy zawierane są długoterminowo, w dziale II – krótkoterminowo, z reguły na rok.

4. Struktura lokacyjna zakładów ubezpieczeń w latach 2001-2003 na polskim rynku ubezpieczeniowym

Strukturę lokat w latach 2001-2003 zakładów ubezpieczeń ogółem przedstawia tabela 4.

W latach 2001-2003 zakłady ubezpieczeń ogółem inwestowały środki finansowe głównie w dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu. Udział tych lokat w portfelu wahał się. Wzrósł z 71,53% w 2001 roku do 75,67% w 2002 roku, a następnie zmalał do 73,59%.

Charakterystyczne dla analizowanego okresu było to, że udział w portfelu jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych w funduszach powierniczych, akcji i udziałów w jednostkach powierniczych oraz pozostałych lokat systematycznie obniżał się. W przypadku jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych w funduszach powierniczych udział ten w 2001 roku wynosił 2,48% i zmalał do 2,02% w 2003 roku, udział akcji i udziałów w jednostkach powierniczych wynosił 4,85% w 2001 roku i obniżył się do 4,03% w roku 2003, a udział pozostałych lokat w 2001 roku wyniósł 3,29% i gwałtownie spadł do 0,39%.

W badanym okresie można zauważyć stopniowy wzrost udziału w portfelu pozostałych akcji i udziałów, z 3,19% w 2001 roku do 4,97% w roku 2003.

Tabela 4. Struktura podstawowych rodzajów lokat zakładów ubezpieczeń ogółem w latach 2001-2003 (w %)

Lokaty	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003
Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu	71,54	75,67	73,59
Lokaty terminowe	5,56	3,77	3,98
Jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach powierniczych	2,48	2,30	2,02
Akcje i udziały w jednostkach powiązanych	4,86	4,52	4,03
Pozostałe akcje i udziały	3,19	3,70	4,96
Pożyczki	0,35	0,96	0,22
Budynki i budowle	1,33	0,26	0,84
Pozostałe lokaty	3,29	0,44	0,39
Lokaty środków z tytułu ubezpieczeń na życie, gdzie ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	7,40	8,38	9,96
Ogółem	100,00	100,00	100,00

Źródło: Jak do tabeli 1.

W latach 2001-2003 udziały budynków i budowli oraz lokat terminowych w portfelu lokat zakładów ubezpieczeń ogółem ulegały wahaniom. W przypadku budynków i budowli udział ten wynosił 1,33% w 2001 roku, spadł do 0,26% w 2002 roku, a następnie wzrósł do 0,84%. Udział lokat terminowych w 2001 roku wynosił 5,56%, obniżył się do 3,76% w roku 2002, a następnie wzrósł w roku 2003 o 0,23 punktu procentowego w stosunku do roku ubiegłego.

Strukturę lokat dla zakładów działu I i II przedstawiają tabele 5 i 6.

W badanym okresie towarzystwa ubezpieczeń na życie przede wszystkim lokowały swoje środki w dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu. Udział ich w portfelu ulegał zmianom. W 2001 roku wynosił 72,85% i wzrósł do 75,9% w roku 2002, następnie na przestrzeni roku zmniejszył się o 2,91 punktu procentowego.

Udział jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych w funduszach powierniczych, akcji i udziałów w jednostkach powiązanych oraz pozostałych lokat w portfelu lokat systematycznie spadał. Rosły natomiast udziały lokat

Tabela 5. Struktura podstawowych rodzajów lokat zakładów ubezpieczeń na życie w latach 2001-2003 (w %)

Lokaty	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003
Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu	72,86	75,90	72,99
Lokaty terminowe	2,81	1,54	2,41
Jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach powierniczych	0,92	0,80	0,68
Akcje i udziały w jednostkach powiązanych	3,23	2,89	2,61
Pozostałe akcje i udziały	3,44	3,95	4,40
Pożyczki	0,35	0,88	0,14
Budynki i budowle	0,79	0,18	0,77
Pozostałe lokaty	3,29	0,30	0,27
Lokaty środków z tytułu ubezpieczeń na życie, gdzie ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	12,31	13,56	15,73
Ogółem	100,00	100,00	100,00

Źródło: Jak do tabeli 1.

środków, których ryzyko lokat ponosi ubezpieczający. I tak, o ile w 2001 r. wynosiły 12,31%, o tyle już w roku 2003 wzrosły do 15,73%. W latach 2001-2003 można także zauważyć wzrost udziałów z 3,44 do 4,4% pozostałych akcji i udziałów w portfelu lokat. Wahały się natomiast udziały lokat terminowych w portfelu. Wynosiły one w 2001 roku 2,8%, potem spadły do 1,54%, następnie wzrosły do 2,41%.

W zakładach ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w portfelu lokat również dominowały dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu. W roku 2001 udział tych lokat w portfelu wynosił 69,67%, wzrósł do 75,3% w 2002 roku, a następnie zmalał o 0,69 punktu procentowego.

Tabela 6. Struktura podstawowych rodzajów lokat zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w latach 2001-2003 (w %)

Lokaty	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003
Dłużne papiery wartościowe i inne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu	69,68	75,31	74,61
Lokaty terminowe	9,64	7,37	6,72
Jednostki uczestnictwa i certyfikaty inwestycyjne w funduszach powierniczych	4,78	4,71	4,33
Akcje i udziały w jednostkach powiązanych	7,26	7,16	6,46
Pozostałe akcje i udziały	2,82	3,29	5,94
Pożyczki	0,36	1,10	0,37
Budynki i budowle	2,15	0,39	0,96
Pozostałe lokaty	3,31	0,69	0,60
Lokaty środków z tytułu ubezpieczeń na życie, gdzie ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	–	–	–
Ogółem	100,00	100,00	100,00

Źródło: Jak do tabeli 1.

W analizowanym okresie w zakładach ubezpieczeń działu II systematycznie (z roku na rok) spadał w portfelu udział: lokat terminowych, jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych w funduszach powierniczych, akcji i udziałów w jednostkach powiązanych oraz pozostałych lokat. Jednocześnie można zaobserwować wzrost w portfelu udziału pozostałych akcji i udziałów z 2,81% w 2001 roku do 5,94% w roku 2003.

Z przedstawionych powyżej danych widać, że zakłady ubezpieczeń na życie oraz zakłady ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych lokowały środki głównie w dłużne papiery. Wynika to z bezpieczeństwa tych lokat oraz świadczy o ostrożnej polityce lokacyjnej zakładów ubezpieczeń.

Jednocześnie na uwagę zasługuje stopniowy wzrost udziału w portfelu pozostałych akcji i udziałów. Oznacza to, że zakłady ubezpieczeń zwiększają w swoim portfelu lokaty bardziej ryzykowne o wyższej oczekiwanej stopie zwrotu, a więc zbliżają się portfelami do struktury portfeli zakładów ubezpieczeń w Europie Zachodniej.

5. Działalność lokacyjna a gospodarka finansowa zakładów ubezpieczeń

Zgodnie z ustawą o działalności ubezpieczeniowej zakłady ubezpieczeń zobowiązane są do przedstawienia rocznych sprawozdań finansowych, obejmujących: bilans, rachunek techniczny ubezpieczeń oraz ogólny rachunek zysków i strat. Bilans stanowi dwustronne i wartościowe zestawienie majątku i kapitału towarzystwa ubezpieczeniowego. Techniczny rachunek ubezpieczeń służy do ustalenia wyniku technicznego, który przenosi się do ogólnego rachunku zysku i strat zestawiającego przychody i koszty zakładów ubezpieczeń.

Ustawa o rachunkowości[1] narzuca odmienne wzory technicznego rachunku ubezpieczeń dla ubezpieczycieli prowadzących ubezpieczenia na życie oraz ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe. Różnica dotyczy tego, że w technicznym rachunku ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych, przedstawione są tylko przychody z lokat netto po uwzględnieniu kosztów, przeniesionych z ogólnego rachunku zysków i strat. Natomiast w technicznym rachunku ubezpieczeń na życie poza powyższymi przychodami z lokat netto, wyszczególnione są przychody i koszty działalności lokacyjnej.

Lokaty stanowią główną pozycję aktywów w bilansie zakładów ubezpieczeń – zarówno zakładów ubezpieczeń na życie, jak również zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych.

W zakładach ubezpieczeń ogółem lokaty stanowiły 79,89% aktywów w 2001 roku, 80,16% w 2002 roku, a 80,22% w 2003 roku. W zakładach ubezpieczeń na życie wynosiły one odpowiednio: w 2001 roku 81,05% udziału w aktywach, 81,23% w 2002 roku, a 80,08% w 2003 roku.

Natomiast zakłady ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych zanotowały udział lokat w aktywach w wysokości: 78,41% w 2001 roku, 78,70% w 2002 roku i 80,43% w roku 2003.

W bilansie zakładów ubezpieczeń na życie uwzględnia się lokaty środków, gdy ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający. Ich udział w aktywach kształtował się następująco: 11,41% w 2001 roku, 12,73% w 2002 roku oraz 14,95% w 2003 roku.

Działalność lokacyjna zakładów ubezpieczeń stanowi ważne źródło przychodów zakładów ubezpieczeń. Przychody z lokat zmniejszają lub wyrównują straty, a więc korzystnie wpływają na ostateczny wynik finansowy.

---

[1] Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości (tekst jednolity: Dz.U. z 2002 r. nr 76, poz. 694, zm. 15 stycznia 2004 r., Dz.U. nr. 229, poz. 2276).

Tabela 7. Techniczny rachunek ubezpieczeń na życie w latach 2001-2003 (w tys. zł)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003
Składki	9 078 010	9 621 384	10 858 129
Przychody z lokat	1 834 077	2 069 275	1 698 033
Niezrealizowane zyski z lokat	1 561 980	2 229 508	1 630 257
Pozostałe przychody techniczne na udziale własnym	28 858	45 380	58 339
Odszkodowania i świadczenia	3 417 596	4 390 833	5 216 062
Zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym	4 896 876	5 099 458	4 513 814
Premie i rabaty łącznie ze zmianą stanu rezerw na udziale własnym	19 464	20 276	6 773
Koszty działalności ubezpieczeniowej	2 757 468	2 455 812	2 324 773
Koszty działalności lokacyjnej	399 964	478 223	195 261
Niezrealizowane straty na lokatach	247 291	550 211	355 428
Pozostałe koszty techniczne na udziale własnym	48 781	84 813	98 729
Przychody z lokat netto po uwzględnieniu kosztów przeniesione do ogólnego zysku i strat	243 926	223 482	407 890
Wynik techniczny ubezpieczeń na życie	471 558	752 439	1 126 068

Źródło: Jak do tabeli 1.

Tabela 7 przedstawia skrócony techniczny rachunek ubezpieczeń dla zakładów ubezpieczeń na życie, natomiast tabele 8 i 9 obrazują ogólny rachunek zysków i strat dla zakładów ubezpieczeń na życie i zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych za okresy sprawozdawcze 2001-2003.

Zakłady ubezpieczeń na życie w latach 2001-2003 osiągnęły dodatnie wyniki techniczne oraz dodatnie wyniki finansowe netto. Wyniki te w badanym okresie były coraz lepsze z roku na rok. Wpływ na te wyniki miały przede wszystkim: wielkość składek oraz wysokie przychody z lokat.

Tabela 8. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń dział I w latach 2001-2003 (w tys. zł)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003
Wynik techniczny ubezpieczeń na życie	471 558	752 439	1 126 068
Przychody z lokat netto po uwzględnieniu kosztów przeniesione do ogólnego zysku i strat	243 925	223 482	407 892
Pozostałe przychody operacyjne	350 948	259 133	170 587
Pozostałe koszty operacyjne	272 032	265 010	244 678
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	794 399	970 043	1 459 869
Zyski nadzwyczajne	991	657	204
Straty nadzwyczajne	790	327	−129
Zysk (strata) brutto	794 600	970 373	1 460 202
Podatek dochodowy	368 121	396 814	323 164
Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenie straty)	610	−1 345	−1 565
Zysk (strata netto)	425 870	574 904	1 138 603

Źródło: Jak do tabeli 1.

Mimo że zakłady ubezpieczeń na życie ogółem osiągnęły dodatni wynik finansowy, to w 2001 roku tylko dziewięć zakładów osiągnęło zysk netto, a pozostałe 26 zakładów zanotowało stratę. W roku 2002 dziesięć zakładów osiągnęło dodatni wynik finansowy netto, a 25 miało stratę, w 2003 roku zaś czternaście zakładów osiągnęło zysk, a 21 poniosło stratę.

W przypadku zakładów ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w latach 2001 i 2002 wynik techniczny miał wartość ujemną, ale już w 2003 roku wynik ten był dodatni.

Pomimo ujemnych wyników technicznych w latach 2001 i 2002 zakłady ubezpieczeń działu II osiągnęły, dzięki odpowiedniej polityce lokacyjnej, dodatni wynik finansowy netto w wysokości: 715,69 mln zł w 2001, 890,74 mln zł w 2002, a 905,07 mln zł w 2003 roku; przy czym w 2001 roku 18 zakładów osiągnęło zysk netto, 16 miało stratę, w roku 2002 zysk zanotowało 21 zakładów, 14 stratę, a w 2003 roku dodatni wynik finansowy netto osiągnęło 21 zakładów, a stratę poniosło 17 zakładów ubezpieczeń.

Tabela 9. Ogólny rachunek zysków i strat zakładów ubezpieczeń dział II w latach 2001-2003 (w tys. zł)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003
Wynik techniczny ubezpieczeń majątkowych i osobowych	−223 522	−189 006	77 059
Przychody z lokat	1 377 394	1 050 500	1 393 419
Niezrealizowane zyski z lokat	800 953	1 001 022	786 084
Koszty działalności lokacyjnej	353 623	304 590	319 651
Niezrealizowane straty na lokatach	129 866	104 580	251 118
Przychody z lokat netto po uwzględnieniu kosztów przeniesione do ogólnego zysku i strat	226 410	133 042	240 502
Pozostałe przychody operacyjne	471 189	371 669	226 209
Pozostałe koszty operacyjne	619 047	367 843	365 926
Zysk (strata) z działalności operacyjnej	1 097 068	1 324 129	1 305 574
Zyski nadzwyczajne	541	316	177
Straty nadzwyczajne	675	91	105
Zysk (strata) brutto	1 096 935	1 324 129	1 305 646
Podatek dochodowy	381 930	415 175	401 606
Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenie straty)	−689	18 444	−1 025
Zysk (strata netto)	715 694	890 735	905 065

Źródło: Jak do tabeli 1.

Podsumowanie

Działalność lokacyjna zakładów ubezpieczeń jest podstawowym elementem strategii finansowej ubezpieczyciela. Odpowiednie zarządzanie lokatami przez zakład ubezpieczeń wpływa na rozwój, konkurencyjność, a niekiedy decyduje o przetrwaniu zakładu ubezpieczeń. Działalność ta stanowi główne źródło przychodów zakładów ubezpieczeń, wpływa na zdolność do wywiązywania się

zakładów ubezpieczeń ze zobowiązań, wynikających z zawartych umów ubezpieczeniowych. Towarzystwa ubezpieczeniowe powinny więc lokować swoje i powierzone środki tak, aby były one bezpieczne, a jednocześnie dawały jak najwyższą stopę zwrotu.

Analizując polski rynek ubezpieczeń w latach 2001-2003, można zauważyć, że zakłady ubezpieczeń lokowały środki głównie w lokaty bezpieczne, chodź widać tendencję zwiększania w portfelu lokat bardziej ryzykownych. W badanym okresie towarzystwa ubezpieczeń ogółem dostosowały się również do wymogów ustawowych. Wskaźniki pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywami kształtowały się powyżej 100%. Jedyną niepokojącą sytuacją dla ubezpieczyciela w tym okresie był poziom ogólnych wskaźników poziomu lokat. Wynosiły one poniżej 100% w zakładach ubezpieczeń na życie oraz w zakładach ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych. Oznacza to, że zakłady ubezpieczeń wykorzystywały lokaty do finansowania bieżącej działalności, co zagrażało ich wypłacalności.

Badając przychody zakładów ubezpieczeń, można zauważyć, że przychody z lokat były drugim co do wielkości przychodem zakładów ubezpieczeń. Wyrównywały one lub zmniejszały straty.

W latach 2001 i 2002 zakłady ubezpieczeń majątkowych i osobowych zanotowały ujemny wynik techniczny, ale właśnie dzięki efektywnej polityce lokacyjnej osiągnęły ostateczny wynik finansowy dodatni.

Podsumowując, działalność lokacyjna zakładów ubezpieczeń jest bardzo ważna. Decyduje wielokroć o wyniku całego zakładu oraz wpływa na rozwój zakładu ubezpieczeń na rynku ubezpieczeniowym.

Literatura

[1] Czerwińska, T., *Ocena działalności inwestycyjnej polskich zakładów ubezpieczeń – wyniki badań empirycznych. Inwestycje finansowe i ubezpieczenia – tendencje światowe a polski rynek*, Prace Naukowe nr 952, Wydawnictwo AE, Wrocław 2002.

[2] Czerwińska, T., *Towarzystwa ubezpieczeniowe na rynku kapitałowym w Polsce*, Wydawnictwo UG, Gdańsk 2003

[3] Monkiewicz, J., Gąsiorkiewicz, L., Hadyniak, B., *Zarządzanie finansami ubezpieczeń*, Poltex, Warszawa 2000.

[4] Ronka-Chmielowiec, W. (red.), *Zarządzanie finansami w zakładach ubezpieczeń*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Wrocław 2004.

[5] Sangowski, T. (red.), *Ubezpieczenia gospodarcze*, Poltext, Warszawa 2001.
[6] Ustawa z dnia 20 lipca 2001 roku o działalności ubezpieczeniowej.
[7] Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości (tekst jednolity: Dz.U. z 2002 r. nr 76, poz. 694, z późn. zm.).
[8] Biuletyn KNUiFE za rok 2001.
[9] Rocznik Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych KNUiFE za rok 2002.
[10] Rocznik Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych KNUiFE za rok 2003.

INVESTMENTS OF INSURENCE COMPANIES ON POLISH MARKET BETWEEN JANUARY 2001 AND DECEMBER 2003 AND THEIR FINANCIAL SITUATION

Summary

This paper presents opinion of investment activity and effect of investment activity on financial situation insurance companies on Polish market between January 2001 and December 2003.

In this article discussion markets ratios of opinion investment activity of insurance companies. Next, showed structure of investment activity of life insurance companies and non-life insurance companies.

Afterwards also made a thorough analyses of effect of technical provisions on investment activity of insurance companies. Then, showed expertise of investment activity in aspect technical account insurance companies.